

УДК 378.015.31:172.15]:004.77(045)

*КСЕНІЯ БЕРЕСНЄВА, аспірантка кафедри педагогіки, психології, початкової освіти та освітнього менеджменту Комунального закладу "Харківська гуманітарно-педагогічна академія" Харківської обласної ради
ksenia2424212@gmail.com
ORCID ID 0000-0002-6577-6526*

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

KSENIA BIERIESNIEVA, Postgraduate student of the Department of Pedagogy, Psychology, Primary Education and Educational Management Municipal Establishment "Kharkiv Humanitarian Pedagogical Academy" of Kharkiv Regional Council

THEORETICAL APPROACHES TO EDUCATING PATRIOTIC VALUES IN FUTURE TEACHERS IN THE CONDITIONS OF DIGITAL TRANSFORMATION OF HIGHER EDUCATION

У статті розглядаються теоретичні підходи до виховання патріотичних цінностей майбутніх педагогів в умовах цифрової трансформації вищої освіти, а саме компетентнісний, діяльнісний, соціокультурний та особистісно-зорієнтований. Висвітлено важливість інтеграції цифрових технологій у освітній процес для підвищення ефективності виховання національної свідомості, громадянської відповідальності та культурної ідентичності майбутніх педагогів

Ключові слова: теоретичні підходи, виховання патріотичних цінностей, цифровізація, заклад вищої освіти.

Summary. The article examines theoretical approaches to the education of patriotic values of future teachers in the context of digital transformation of higher education, namely competency-based, activity-based, socio-cultural and personality-oriented. The importance of integrating digital technologies into the educational process is highlighted to increase the effectiveness of educating national consciousness, civic responsibility

and cultural identity of future teachers.

Key words: theoretical approaches, education of patriotic values, digitalization, higher education institution.

Мета: на основі аналізу науково-педагогічної, методичної літератури та нормативно правових документів охарактеризувати теоретичні підходи до виховання патріотичних цінностей майбутніх педагогів в умовах цифрової трансформації вищої освіти.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Сучасна цифрова трансформація вищої освіти відкриває нові горизонти і водночас ставить перед освітянами важливі виклики, пов'язані з вихованням патріотичних цінностей у майбутніх педагогів. Трансформація освітнього середовища, спричинена активним впровадженням цифрових технологій, вимагає переосмислення традиційних підходів, методів, форм і засобів виховання. Особливо актуальним стає впровадження патріотичного виховання в цифрові освітні формати, які не лише сприяють збереженню культурної ідентичності та вихованню громадянської свідомості, але й розширюють

можливості педагога, підкреслюючи його роль як наставника в умовах нової реальності.

Актуальним в системі сучасної педагогічної освіти і професійної підготовки майбутніх фахівців залишається питання визначення теоретичних підходів до виховання патріотичних цінностей майбутніх педагогів в умовах цифрової трансформації вищої освіти.

Аналіз досліджень і публікацій. Загальні питання виховання патріотизму у здобувачів вищої освіти представлено у роботах І. Бех, Є. Гарбар, О. Молчанюк, М. Роганова, Г. Пономарьова, Г. Шевченко. Впровадження цифрових технологій в освітній процес розглянуто у наукових доробках Т. Бондаренко, І. Березівська, О. Жерновнікова, А. Прокопенко, Я. Сікори, А. Харківської.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять наукові положення компетентнісного (А. Гуцан, М. Рудь), діяльнісного (О. Пометун, Л. Шелестова), соціокультурного (О. Кучерук), особистісно-зорієнтованого (І. Бех) підходів. Однак, на сьогодні не виявлено досліджень у яких розкрито питання щодо обґрунтування теоретичних підходів до виховання патріотичних цінностей майбутніх педагогів в

умовах цифрової трансформації вищої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Цифровізація на сьогодні є головним індикатором удосконалення змін у всіх сферах життєдіяльності людини. Освіта не є виключенням, адже сприяє забезпеченню підготовки конкурентноспроможних фахівців які здатні вирішувати не тільки професійні завдання, а й бути патріотично налаштованими, мати активну громадянську позицію, розвинуті духовні якості тощо.

Проаналізувавши наукові роботи вітчизняних та зарубіжних науковців з'ясовано, що актуальним залишається питання виховання патріотичних цінностей майбутніх педагогів, а особливо в умовах упровадження в освітню систему цифрових технологій. У цьому контексті теоретичні підходи є підґрунтям для підвищення ефективності виховання патріотичних цінностей майбутніх педагогів в умовах цифрової трансформації вищої освіти.

Ураховуючи напрацювання Г. Пономарьової (Пономарьова, 2016), визначено наступні теоретичні підходи, які сприяють ефективному вихованню патріотичних переконань та професійних якостей майбутніх педагогів в умовах цифрової трансформації вищої освіти: компетентнісний підхід, діяльнісний підхід, особистісно орієнтований підхід та соціокультурний підхід. Проаналізуємо кожен із підходів більш детально, розкриваючи їх змістове наповнення та вплив на виховання патріотичних переконань і професійних якостей майбутніх педагогів в умовах цифрової трансформації вищої освіти

А. Гуцан в своїх дослідженнях підкреслює важливість комплексного компетентнісного підходу в освіті, який передбачає інтеграцію знань, умінь і навичок для ефективного вирішення життєвих і професійних завдань. За її визначенням, цей підхід не обмежується лише теоретичними знаннями, а орієнтується на розвиток широкого спектра компетенцій, які сприяють успішній адаптації особистості в соціумі

"комплексний компетентнісний підхід акцентує увагу на міждисциплінарному характері знань та їх застосуванні в реальних умовах, що дозволяє формувати у майбутніх педагогів не тільки професійні навички, а й громадянські, патріотичні цінності, критичне мислення та здатність до саморозвитку в умовах швидко змінюваного світу" (Гуцан, 2021).

Нам імпонують висновки зроблені М. Рудь "яким би різним не було розуміння громадянської компетентності (а такий неоднозначний підхід зумовлений як складністю самого утворення, так і шляхів його формування у молоді в нових умовах розвитку суспільства, розвитку демократичних інститутів та громадянських прав, що безпосередньо стосується сучасної України), вважаємо за доцільне визначити її як систему рис та характеристик громадянина" (Рудь, 2006).

Таким чином, виховання патріотичних цінностей майбутніх педагогів повинно бути спрямоване на поєднання традиційних педагогічних підходів із можливостями, що надає цифрова трансформація, аби підготувати активних і свідомих громадян, здатних адаптуватися до сучасних викликів суспільства.

Отже, компетентнісний підхід до виховання патріотичних цінностей майбутніх педагогів в умовах цифрової трансформації вищої освіти сприяє розвитку теоретичних знань, практичних навичок та особистісних якостей, орієнтованих на виховання духовності, національної свідомості і громадянської відповідальності. Він є ключовим для гармонійного поєднання духовно-морального виховання з сучасними освітніми реаліями.

О. Пометун у своїх працях наголошує, що "діяльнісний підхід нерозривно пов'язаний із компетентнісним. Виконуючи певні дії у навчальному процесі, розмірковуючи над їх виконанням, усвідомлюючи їхню необхідність та оцінюючи їхню важливість для себе або суспільства, людина розвиває компетентність у певній сфері життя" (Пометун, 2020). Можемо зазначити,

що в умовах цифрової трансформації цей підхід набуває нових форм завдяки інтерактивним платформам, проєктній діяльності онлайн і віртуальним громадянським ініціативам, які стимулюють формування патріотичних переконань через практичний досвід.

У свою чергу Л. Шелестова акцентує, що "діяльнісний підхід передбачає засвоєння знань за допомогою різних видів діяльності учнів, дає змогу ставити їх у позицію активного суб'єкта пізнання і спілкування, допомагає їм усвідомити цілі власної діяльності, план її виконання, самоконтролю, аналізу й оцінки її результатів" (Шелестова, 2021). Використання даного підходу сприяє формуванню здатності у здобувачів освіти до самостійного мислення, прийняття рішень та активної участі у процесі виховання патріотичних цінностей. Отже, у контексті виховання майбутніх педагогів діяльнісний підхід дозволяє інтегрувати практичний досвід, спрямований на розвиток громадянської свідомості, відповідальності, а також вміння працювати в команді й ініціювати суспільно значущі проєкти.

З огляду на це, можна дійти висновку, що діяльнісний підхід є одним із ключових у вихованні патріотичних цінностей у майбутніх педагогів в умовах цифрової трансформації вищої освіти, саме цей підхід акцентує увагу на активному залученні майбутніх педагогів до освітнього процесу через практичну діяльність, що сприяє не лише засвоєнню теоретичних знань, а й формуванню практичних навичок. Завдяки діяльнісному підходу виховання орієнтується на розвиток готовності майбутніх педагогів до активної громадянської позиції та патріотизму.

Зазначимо, що саме діяльнісний та особистісно орієнтований підходи тісно взаємопов'язані між собою, їх інтеграція сприяє ефективному вихованню патріотичних цінностей, де ключове місце займає активна участь здобувача освіти. Особистісно орієнтований підхід фокусується на врахуванні індивідуальних

особливостей майбутніх педагогів, що сприяє розвитку його внутрішньої мотивації та самостійності. Взаємодія цих підходів сприяє вихованню здобувачів освіти через активну діяльність, орієнтуючи її на їхні особисті інтереси та потреби, що робить процес виховання більш значущим і ефективним.

І. Бех наголошує, що розвиток особистості залежить від того, наскільки вона інтегрується в загальноприйнятну систему духовних цінностей "поєднується із загальноприйнятою системою духовних цінностей, якою мірою укріплюється її духовна свідомість. Остання виступає у якості тієї внутрішньої інстанції, у якій здійснюється згадане єднання, як процес набуття смислу соціальних вимог" (Бех, 1998). На його думку, індивід, який має розвинену систему цінностей, є "дійовим носієм моральних норм, на якого можна покластися іншій людині при розв'язанні власних духовно-практичних проблем, оскільки він знає, що є загальнозначущим, усталеним, вічним, а що марнотратним" (Бех, 1998).

Соціокультурний підхід до формування патріотичних цінностей майбутніх педагогів в умовах цифрової трансформації вищої освіти акцентує увагу на взаємодії особистості з соціумом і культурними процесами, що відбуваються в суспільстві. Цей підхід ґрунтується на тому, що патріотизм формується через активну участь в соціокультурному середовищі, яке включає в себе як національні, так і загальнолюдські цінності, традиції, норми і практики.

О. Кучерук зазначає, що "соціокультурний підхід до формування патріотичних цінностей майбутніх педагогів в умовах цифрової трансформації вищої освіти підкреслює важливість взаємодії особистості з соціумом і культурними процесами, що відбуваються в суспільстві" (Кучерук, 2020). Саме цей підхід базується на принципі, що патріотизм формується через активну участь у соціокультурному середовищі, яке включає як національні, так і загальнолюдські цінності, тра-

диції, норми та практики. Взаємодія з культурними процесами та участь у соціальних ініціативах дають майбутнім педагогам можливість не лише засвоїти культурні надбання, а й передавати ці цінності наступним поколінням, виховуючи у здобувачів освіти почуття відповідальності за майбутнє їх країни та світу в цілому.

Важливим аспектом, на який звертає увагу О. Кучерук, є значення соціокультурного підходу в освіті. Він підкреслює, що цей підхід зосереджений на інтеграції мови в контекст культури та суспільства "для соціокультурного підходу в освітній сфері характерними є принципи навчання, які спрямовують на формування культурного, духовно багатого, сповненого патріотизму носія мови, здатного здійснювати ефективне мовленнєве спілкування засобами української мови, шляхом вивчення мови у зв'язку з регіональною, національною, загальнолюдською культурою". Це дозволяє створювати глибоке розуміння цінності мови як складової частини національної ідентичності та засобу культурної комунікації, задля виховання патріотичних цінностей майбутніх педагогів в умовах цифрової трансформації вищої освіти.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Здійснений теоретичний аналіз дозволяє зробити низку важливих узагальнень щодо теоретичних підходів у вихованні патріотичних цінностей майбутніх педагогів в умовах цифрової трансформації вищої освіти. Патріотичне виховання як соціальна система є складним і багатовимірним явищем, що передбачає наявність різноманітних теоретичних підходів до його аналізу та використання в освітньому процесі.

Кожен із розглянутих підходів приєє вихованню особистості майбутнього педагога, розвиваючи його здатність до критичного мислення, громадянської активності, самовираження та патріотизму. Однак, як показав аналіз, жоден з підходів не є універсальним і не може повністю охопити всі аспекти

виховання патріотичних цінностей. Тому для отримання об'єктивної і достовірної інформації, а також для забезпечення цілісного підходу до дослідження педагогічних явищ, необхідно застосовувати інтеграцію кількох теоретичних підходів. Такий інтегрований підхід дозволяє максимально ефективно впливати на розвиток патріотичних переконань у майбутніх педагогів, адже кожен підхід відкриває нові можливості для вдосконалення освітнього процесу. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у визначенні форм та методів, які спрямовані на підвищення ефективності виховання патріотичних цінностей майбутніх педагогів в умовах цифрової трансформації вищої освіти

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бех, І. Д. (1998). Особистісно зорієнтоване виховання. Київ: ІЗМН. 204 с.
2. Гуцан, Л. А. (2021). Компетентнісний підхід в освіті: основи теорії та практики. Київ: Вища школа. URL https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/2349/1/Gutsan_50025.pdf (дата звернення: 30.10.2024).
3. Кучерик, О. А. (2020). Соціокультурний підхід до формування патріотичних цінностей в умовах цифрової трансформації вищої освіти. *Педагогіка і освіта*, 2(48), 123–129. URL <http://eprints.zu.edu.ua/13820/1/%D0%BA%D1%83%D1%87%D0%B5%D1%80%D1%83%D0%BA.pdf> (дата звернення: 30.10.2024).
4. Пометун, О. І. (2020). Компетентнісний підхід у навчанні: теорія та практика. Київ: Освіта.
5. Пономарьова, Г. Ф. (2016). Система виховної роботи у вищих педагогічних навчальних закладах. Дис. ... д-ра пед. наук. Східноукр. нац. ун-т імені Володимира Даля. Северодонецьк. 540 с.
6. Рудь, М. (2006). Компетентнісний підхід у педагогіці. *Вісник Львівського університету*, 1(21), 73–82. URL <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/pedagogics/article/>

viewFile/5979/5990 (дата звернення: 30.10.2024).

7. Шелестова, Л. В. (2021). Діяльнісний підхід. Реалізація технологій профільного навчання в закладах загальної середньої освіти. Київ: КОНВІ ПРІНТ. 197 с. С. 25–29. (дата звернення: 30.10.2024).

REFERENCES

1. Bekh, I. D. (1998). *Osobystisno zoriientovane vykhovannia* [Personality-oriented education]. Kyiv: IZMN.
2. Hutsan, L. A. (2021). *Kompetentnisnyi pidkhid v osviti: osnovy teorii ta praktyky* [Competence-based approach in education: Basics of theory and practice]. Kyiv: Vyshcha shkola. Retrieved from https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/2349/1/Gutsan_50025.pdf
3. Kucheryk, O. A. (2020). *Sotsiokulturnyi pidkhid do formuvannia patriotychnykh tsinnosti v umovakh tsyfrovoy transformatsii vyshchoi osvity* [Sociocultural approach to shaping patriotic values in the context of digital transformation of higher education]. *Pedahohika i osvita – Pedagogy and Education*, 48(2), 123–129. Retrieved from <http://eprints.zu.edu.ua/13820/1/pdf>
4. Pometun, O. I. (2020). *Kompetentnisnyi pidkhid u navchanni: teoriia ta praktyka* [Competence-based approach in teaching: Theory and practice]. Kyiv: Osvita.
5. Ponomarova, H. F. (2016). *Systema vykhovnoi roboty u vyshchykh pedahohichnykh navchalnykh zakladakh* [System of educational work in higher pedagogical institutions] (Doctoral dissertation). Sievierodonetsk: Volodymyr Dahl East Ukrainian National University.
6. Rud, M. (2006). *Kompetentnisnyi pidkhid u pedahohitsi* [Competence-based approach in pedagogy]. Visnyk Lvivskoho universytetu. *Seriia pedahohichna – Bulletin of Lviv University. Pedagogical Series*, 21(1), 73–82. Retrieved from <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/pedagogics/article/viewFile/5979/5990>
7. Shelestova, L. V. (2021). *Diialnisnyi pidkhid* [Activity-based approach]. In O. V. Malykhin, N. O. Aristova, L. V. Shelestova, O. V. Baranovska, V. I. Kyzenko, O. P. Kravchuk, S. E. Trubacheva, & O. V. Chornous (Eds.), *Realizatsiia tekhnolohii profilnoho navchannia v zakladakh zahalnoi serednoi osvity: Metodychnyi posibnyk* [Implementation of profiling technologies in secondary education institutions: A methodological guide] (pp. 25–29). Kyiv: KONVI PRINT.

Стаття надійшла 2.12.2024 р.